

ZPRÁVY

VÝSTAVA LOADING LOVE – DEJINY „INEJ“ LÁSKY V STREDNEJ EURÓPE. POHĽAD AUTORKY

Jana Jablonická Zezulová

Obr. 1–4. Výstava Loading Love v bratislavskej Cvernovke. September 2020. Zdroj: Nomantinel; autor fotografie: Jakub Kováč.

V slovenskom verejnom diskurze v 21. storočí je doteraz možné stretnúť sa s názorom, že LGBT komunita, teda ľudia s menšinovou sexuálnou orientáciou a rodovou identitou, sú produktom liberalizácie dobových pomerov po roku 1989

a nikdy predtým sa v našom geopolitickom priestore nevykytovali ani nič nepožadovali v „takej miere“ ako dnes.

Historický výskum dejín emancipácie homosexuality¹ v strednej Európe však ponúka niekoľko dobových prame-

¹ Martin PUTNA a kol., *Homosexualita v dějinách české kultury*, Praha 2011.
Jan SEIDL a kolektiv, *Od žaláře k oltáři. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*, Brno 2012.
Pavel HIML – Jan SEIDL – Franz SCHINDLER (edd.), „Miluji tvory svého pohlaví“, Praha 2013.

Obr. 5. Výstava Loading Love. Imitácia výsluchovej miestnosti v 50. rokoch. Zdroj: Nomantinel; autor fotografie: Jakub Kováč.

ňov, ktoré dokumentujú prvorepublikové snahy osvetových pracovníkov, ako aj odborníkov z právneho, medicínskeho a intelektuálneho prostredia zmeniť nedôstojné životné podmienky, ktorým čelili vtedajší homosexuáli a lesby. Sprostredkovať toto úsilie s cieľom ponúknuť širší pohľad nielen na dejiny jednej komunity, ale na rozmanitosť kolektívnej pamäte sa pokúsila v Bratislave, Prahe aj Budapešti výstava s názvom „Loading Love“. Aj keď sa výstava zameriava na historickú reflexiu témy homosexuality naprieč celým 20. storočím, jej názov a niektoré interaktívne prvky výstavy odkazovali, ale nedávali hotové odpovede, aj na súčasné diskusie o právach tejto komunity (diskusia o manželstve pre všetkých v Českej republike, absencia akéhokoľvek právneho zväzku rovnakopohlavných osôb na Slovensku,

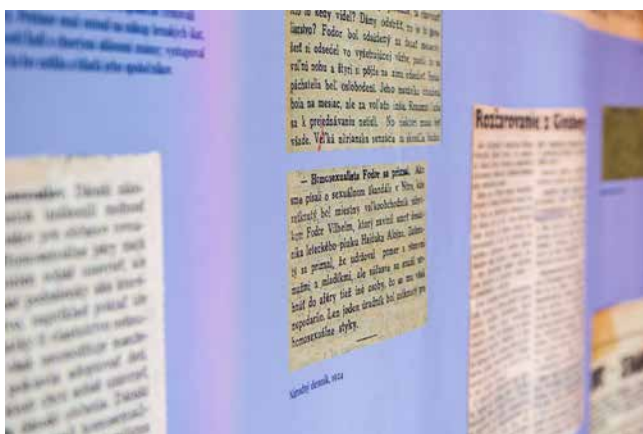
LGBT ako objekt nenávisťných kampaní v Maďarsku). Výstava vznikla v spolupráci troch občianskych združení, slovenského divadla Nomantinel, českého združenia Post Bellum a maďarského najstaršieho LGBT spolku Háttér. Odborné podklady (okrem autorky výstavy) dodali za československú/českú časť výstavy historik Jan Seidl a za maďarskú časť sociologička Judit Takács, ktorí zároveň poskytli významnú časť obrazových materiálov. Niektoré fotografie, novinové články a ďalšie dokumenty pochádzajú od pamätníkov, zberateľov a z pozostalostí. Grafický dizajn a kreatívne prvky sú dielom grafika Eugena Kordu ml.

Loading Love poukázala na vývoj emancipácie homosexuality v Čechách a na Morave, Slovensku a Maďarsku od konca 19. storočia, resp. od vzniku nových štátnych útvarov po páde Rakúsko-Uhorska až po obdobie spoločenskej transformácie po roku 1989. Hlavným cieľom výstavy bolo poukázať na úsilie o dekriminalizáciu homosexuality v strednej Európe prostredníctvom konkrétnych životných príbehov. Vzhľadom na to, že oficiálne archívne zdroje ponúkajú na reflexiu tejto témy často zúžený pohľad charakteristický pre danú dobu a vypovedajú málo o sociálnych interakciách a túžbach konkrétnych ľudí, výstava doplnila dobové oficiálne nazeranie na homosexualitu o pohľad ľudí, ktorí sa v tom čase snažili o liberalizáciu pomerov.

Výstava sa skladala z troch hlavných prvkov, z ktorých každý sa snažil sprostredkovať tento odkaz inou formou. Ako autorka výstavy som vychádzala z predpokladu, že väčšina recipientov výstavy má len strohé poznatky o danej téme. Preto bolo dôležité spracovať jednotlivé udalosti v časovej priamke chronologicky, pričom hlavné a dobre známe udalosti, ako vznik ČSR (1918), trvanie 2. svetovej vojny

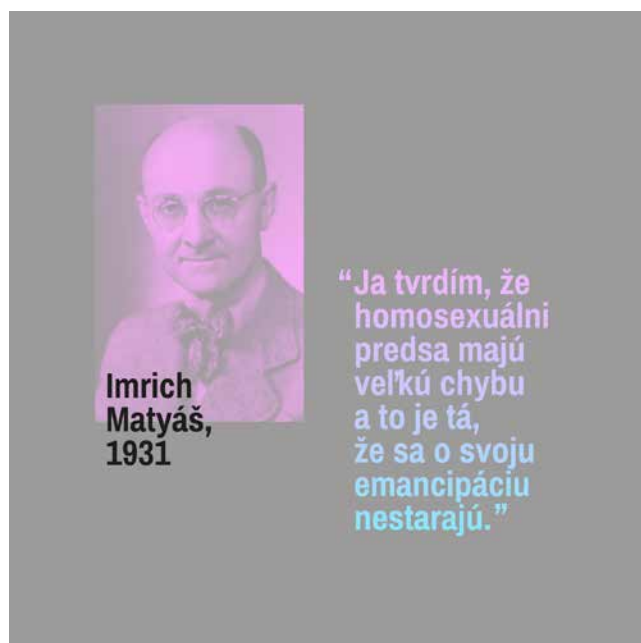
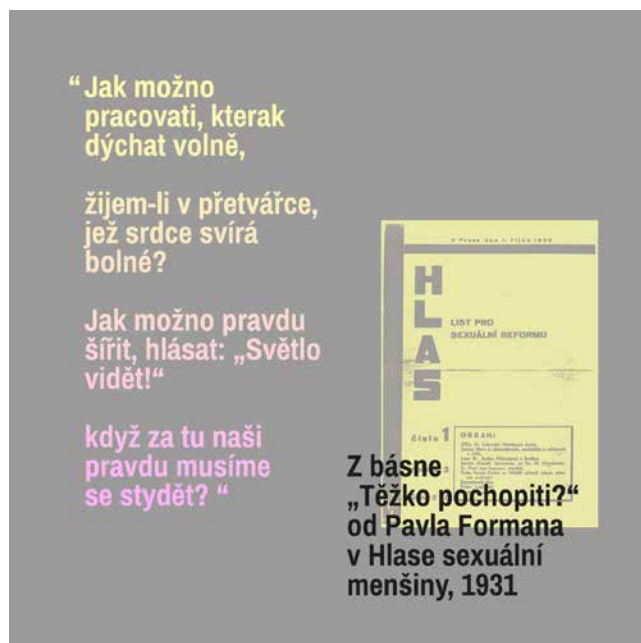
Obr. 6–8. Výstava Loading Love v Prahe na Alšovom nábreží. Marec 2021. Zdroj: Nomantinel; autorka fotografie: Barbora Žentelová.

Obr. 9. Dobové články o homosexualite na výstave Loading Love. Zdroj: Nomantinel; autor fotografie: Jakub Kováč.

(1939–1945), komunistický prevrat (1948) či Nežná revolúcia (1989), predstavujú len základné referenčné body, ku ktorým sa táto výstava nevzťahuje, ale na ich pozadí upriamuje pozornosť na iné udalosti. Zároveň som v časovej priamke konfrontovala dobové nazeranie na homosexualitu s pohľadom ľudí a iniciatív, ktoré sa v danom časovom období snažili o zmenu spoločenského nahliadania na vzťahy homosexuálnych ľudí. Výstava tak ukazuje, ako vznikol pojem „homosexualita“, v súčasnosti vnímaný už s medicínskym konotátom, ako výsledok prvých snáh o dekrimináciu homosexuality v monarchii, ako aj predstavuje prvé spolky, publikačnú činnosť a jej iniciátorov v Prahe, Brne, Bratislave a Budapešti pred 2. svetovou vojnou. Ďalší blok reflektoval obdobie socializmu, kedy síce došlo k dekriminácii homosexuality, ale kvalita života ľudí s inou sexuálnou orientáciou sa len veľmi pomaly menila pozitívnym smerom. Posledný blok sa zamerával na obnovenie spolkovkej činnosti po roku 1989 a prvé verejné vystúpenia na podporu práv gejov a lesbičiek.

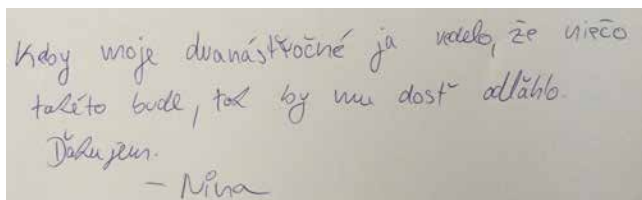
Historické pramene pri reflexii homosexuality ponúkajú vzhľadom na kontext doby najmä represívny a psychiatrický diskurz, preto bolo pre nás dôležité nájsť a doplniť do druhej časti výstavy informácie, ktoré by v protiklade k tomu odkazovali na skúsenosti, výpovede a svedectvá konkrétnych ľudí. Tematické panely a videá s pamätníkmi zamerané na prejavy lásky, komunitný život, miesta stretávania či životné stratégie tak rozšírili strohejšiu časovú priamku o rozmer príbehov. V tomto smere sa ukázal ako jedinečný životný príbeh slovenského úradníka a „menšinára“² Imricha Matyáša (1896–1974), ktorý po sebe zanechal písomné dedičstvo dokumentujúce jeho viac ako 40-ročný zápas za odtrestnenie homosexuality a „pravdivé nazeranie“ na ňu. Matyášov príbeh je vlastne aj inšpiráciou pre celú výstavu Loading Love, pretože okrem roly priekopníka za menšinové práva reprezentuje aj hlasy anonymných ľudí z vtedajšej LGBT komunity, ktorých svedectvá zozbieral a sprostredkoval prostredníctvom zachovaných denníkov a ďalších písomných prameňov (pokusy o liečbu homosexuality, skúsenosti s perzekúciou zo strany štátnych orgánov a pod.). Po nástupe komunistov k moci v roku 1948 Matyáš

Obr. 10–11. Obrázky z mediálnej kampane k výstave Loading Love. Zdroj: Nomantinel; autor obrázkov: Eugen Korda ml.

pravidelne čelil výsluchom zo strany mravnostného oddelenia, ako aj ŠTB, ktorí sa snažili od neho získať menný zoznam politicky významných či verejne angažujúcich sa ľudí s homosexuálnou orientáciou za účelom ich vydierania či diskreditácie. Matyáš sa aktívnej spolupráci s ŠtB aj donášaniu dokázal vzoprieť, niekoľkoročné pravidelné výsluchy a kontakt s políciou ho však vyčerpali zdravotne aj psychicky. V strede panelu s časovou priamkou sme využili voľný priestor na imitáciu výsluchovej miestnosti bratislavského policajného riaditeľstva z 50. rokov, v ktorej mali návštevníci možnosť vypočuť si zvukovú nahrávku reflektujúcu priebeh výsluchu a šikanu zo strany policajných vyšetrovateľov,

² Pojem „menšinári“ používali sami na seba osvetoví pracovníci a publicisti prvého homosexuálneho magazínu v Československu, *Hlas sexuální menšiny*, neskôr *Nový hlas*, ktorý začal vychádzať v roku 1931.

Obr. 12. Reakcia na výstavu Loading Love v podpisovej knihe. September 2021. Zdroj: Nomantinelis.

ako sú zachytené v Matyášových denníkoch.³ Ďalšie panely informujú o kontexte jeho života, verejnom angažovaní sa, spolupráci s nemeckými a českými menšinármi a o pomoci a podpore miestnej komunity.

Hlavnú časovú priamku a tematické panely s videami doplnil tretí, interaktívny prvok – zrkadlo s nápisom ironizujúcim robenie „selfies“ na sociálnych sieťach, ktorý apeloval na konanie: „*Nebudem len tak ticho stáť s telefónom v ruke.*“ „Selfies“, ktoré si návštevníci a návštevníčky výstavy robili, pomohli šíreniu výstavy na sociálnych sieťach. Toto selfie zrkadlo bolo na slovenskej verzii výstavy otočené smerom k záveru výstavy, poslednému roku uvedenému

na časovej priamke (2020), takže v ňom bolo možné prečítať zrkadlivo otočené záverečné slová výstavy: „*Všetko sa však dá otočiť, stačí chcieť a konať.*“

Slovenská verzia výstavy bola verejnosti sprístupnená v septembri 2020 v priestoroch Novej Cvernovky, kultúrneho a kreatívneho centra v Bratislave.⁴ Ohlasy na výstavu boli zo strany verejnosti veľmi pozitívne, zvlášť ju ocenili mladí ľudia z prostredia LGBT komunity, z ktorých mnohí akcentovali hrdosť na svoj stredo európsky „Stonewall“.⁵ V marci až apríli 2021 sa výstava konala v Prahe na Alšovom nábreží pri Rudolfine, na verejnom priestranstve, takže si ju mohli pozrieť aj náhodní okoloidúci. V Budapešti sa výstava mala konať vo februári 2021, avšak vzhľadom na krízovú situáciu v súvislosti s pandemiou covid-19 sa presunula do online priestoru.⁶ Pandémia celkovo zasiahla celý koncept projektu s výstavou, hlavne organizáciu sprievodných podujatí ako komentované prehliadky, živé diskusie a prednášky na tému LGBT histórie v stredo európskom priestore. Paradoxne práve „vďaka“ tomu bola výstava uchovaná v 3D formáte a môžu si ju tak pozrieť všetci, ktorí mali záujem, no z rôznych dôvodov ju nemohli navštíviť naživo.⁷

Obr. 13. Záverečná časť časovej priamky výstavy Loading Love. Zdroj: Nomantinelis.

³ PAMĚŤ NÁRODA, Imrich Matyáš o nátlaku Státní bezpečnosti, in: Soundcloud.com [online], marec 2021, [cit. 29. 9. 2021]. Dostupné z: <https://soundcloud.com/pametnaroda/imrich-matyas-o-natlaku-statni-bezpecnosti>

⁴ Keď sme na začiatku tvorby výstavy zvažovali jej umiestnenie v jednotlivých mestách, bolo nám jasné, že na Slovensku ju chceme umiestniť v interiéri nejakej inštitúcie, pretože sme sa obávali, že by mohla byť zničená či nejako znehodnotená. Vychádzali sme však len z predpokladu a skúseností slovenského Post Bellum, kedy došlo k poškodeniu výstavy zameranej na Slovenské národné povstanie. Nechceli sme však riskovať z finančných dôvodov.

⁵ „Stonewall riots“ boli spontánne demonštrácie členov LGBT komunity proti policajným raziam v gej baroch v roku 1969 v USA. „Stonewall“ v prostredí americkej LGBT kolektívnej pamäte slúži ako symbol začiatku otvoreného boja za dôstojnosť LGBT ľudí v USA.

⁶ V skrátenej verzii bola naživo uvedená v Budapešti spolu s inou LGBT výstavou v septembri 2021. V online verzii je celá k dispozícii tu: <https://hu.queermemory.eu/>

⁷ LOADING LOVE v 3D dostupná tu: https://my.matterport.com/show/?m=D8c58rduNVp&fbclid=IwAR1zWICcQ4XOHMpuCNazydEm-CvsYAR9yy_I22w7HanN-E8jS_gx3V-Ay-0